

داعش

هویت، تاریخ، رسانه

دکتر یاسر قزوینی حائری
عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

نگارستان اندیشه
تهران - ۱۳۹۷

سرشناسه: قزوینی حائری، یاسر، ۱۳۶۰ -
 عنوان و نام پدیدآور: داعش: هویت، تاریخ، رسانه/یاسر قزوینی حائری
 مشخصات نشر: تهران: نگارستان اندیشه، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۱۹۱ ص؛ ۵/۱۴×۵/۲۱ س م
 شابک: 978-600-8273-77-6
 وضعیت فهرست نویسی: فیفا
 یادداشت: کتابنامه: ۱۸۱- ۱۹۱
 موضوع: داعش IS (Organization) داعش - تاریخ IS (Organization)
 History - داعش -- در رسانه‌های گروهی IS (Organization) -- In mass media
 بندهی کنگره: ۱۳۹۷۵/۶۴۳۲HV ۱۳۹۷/۴۴۲
 ردیف دیویی: ۶۲۵/۳۰۳ شماره کتابشناسی ملی: ۵۳۷۳۷۹۹

داعش: هویت، تاریخ، رسانه

نویسنده: دکتر یاسر قزوینی حائری
 عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه تهران
 ناشر: نگارستان اندیشه
 طراح جلد: سعید صحابی
 چاپ: اول، ۱۳۹۷
 تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان
 چاپ و صحافی: نسیم

نشانی ناشر: م. انقلاب، ابتدای خ آزادی، خ بهزاد، شماره ۲۹ واحد ۷

تلفکس: ۶۶۴۳۵۴۲۳ - ۶۶۹۴۲۵۴۲

info@rics.ir - www.cins.ir

فهرست مطالب

۱۱		مقدمه
۱۱		داعش و هویت
۱۳		مواجهه فرنگ با داعش
۱۵		نگاه این اثر
۱۷		از محمد بن عبدالوهاب تا ابریکر الخیادی
۱۹		داعش وهابی و القاعده الطبی
۲۱		مستر همفر یا حسین بن غنام
۲۲		گفتمان بن غنام
۲۷		اخوان نجدی
۲۹		جریان جهیمان العتیبی و سلفیه جهادی
۳۱		نسبت حادثه اشغال حرم مکی با مراحل پیشین و پسین
۳۲		اخوان به مثابه عقبه تاریخی
۳۵		امارت اسلامی و دولت - ملت
۳۸		جهیمان العتیبی و ابو محمد المقدسی
۴۱		مله ابراهیم
۴۲		اصل برانت
۴۶		برانت و هویت
۴۷		برانت از داعیان سلفی عربستان

۵۰	 جهاد در افغانستان
۵۲	 زیر پوست الجامعه الاسلاميه مدينه
۵۴	 اسطوره خطاب و نوستالژی جهاد
۵۶	 سقوط صدام و سلفیه جهادی
۵۸	 گروه‌های وابسته به نظام صدام
۶۰	 ابو مصعب الزرقاوی
۶۳	 اعدام نیکلاس برگ
۶۴	 زرقاوی در جنگ دوم فلوچه
۶۷	 آبریز روزگار زرقاوی
۶۸	 ابوبکر - دادی
۷۳	 داعش و پیرامون
۷۵	 مقدمه
۷۹	 خلافت یا طریقت
۸۲	 نهاد خلافت یا شیخ طریقت
۸۴	 النعمی و عبدالعزیز الدوری
۸۵	 شیخ و احباب
۸۷	 وطن باوری؛ شرک یا ایمان
۸۸	 عرب‌گرایی و میهن‌گرایی
۸۹	 دار الکفر و دار الاسلام
۹۰	 عراق به مثابه وطن
۹۱	 زبان عربی - لهجه عراقی
۹۱	 عراق؛ وحدت بخش گسست‌ها
۹۳	 «دیگری» در گفتمان داعش
۹۷	 اشغالگر؛ دیگری گفتمان جیش رجال
۱۰۱	 رسانه «داعش» و «جیش رجال» در قبال یکدیگر

۱۰۳	گفتنمان داعش
۱۰۵	مقدمه
۱۰۵	تحول گفتنمان خلافت آخر الزماني داعش
۱۰۷	اجرای شریعت
۱۰۸	ولاء و براء
۱۰۸	امت
۱۰۹	جاء
۱۱۱	هجت
۱۱۱	سبک زندگی اسلامی
۱۱۲	اشبهال ابله
۱۱۳	عزت و دد
۱۱۳	احدی الحسینیر
۱۱۴	ابتلاء و تمحیص
۱۱۵	عوامل جذابیت داعش
۱۱۵	تنها گروه بر حق ماییم
۱۱۶	سعادت اخروی
۱۱۶	عصیان در برابر جهان امروز
۱۱۶	عدم توجه به نتایج عینی
۱۱۶	مطلق گویی
۱۱۹	خوارج العصر
۱۲۱	تکفیر
۱۲۲	فرمولی ساده اما خطرناک / گزاره اول
۱۲۳	فرمولی ساده اما خطرناک / گزاره دوم
۱۲۴	خوارج
۱۲۷	دار الکفر و دار الاسلام از منظر خوارج

۱۳۳	اختلافات درونی داعش
۱۳۵	افراطی‌تر از داعش
۱۳۶	نزاع حازمیه و بنعلیه
۱۳۹	مرحله جدید نزاع داخلی
۱۴۵	داعش و رسانه
۱۴۷	مقدمه
۱۴۸	تولید فیلم
۱۴۸	استفاده از تکرارهای بازی‌های کامپیوتری
۱۴۸	تجربیات دشمن
۱۴۹	سرود
۱۴۹	تناسب و همخوانی عناصر رسانه ای
۱۴۹	استفاده از صحنه‌های شمشیر
۱۵۰	خشونت و مشروعیت
۱۵۲	داعش، رسانه و تاریخ
۱۵۵	کارگردانی خشونت
۱۵۶	دوربین به مثابه سلاح
۱۶۱	رعب در قاب
۱۶۲	عین یا ذهن
۱۶۳	فیلم می‌گیرم، پس هستم
۱۶۵	تعمیم قاب
۱۶۶	ایجاد انتظار و پاسخ به آن
۱۶۹	از «لهیپ الحرب ۱» تا «لهیپ الحرب ۲»
۱۷۱	آمریکا دشمن اصلی
۱۷۲	آخر الزمان
۱۷۳	تمحیص و آزمون
۱۷۳	تمکین از دست رفته

۱۷۴.....	خسونت، ارباب و بازی کامیوتری.....
۱۷۶.....	ساختار و پایان بندی مشابه.....
۱۷۹.....	سخن پایانی.....
۱۸۱.....	منابع و مأخذ.....
۱۸۱.....	کتاب ها.....
۱۸۵.....	مقالات.....
۱۸۷.....	اینترنت.....
۱۸۷.....	مطبوعات.....
۱۸۸.....	پایان نامه.....
۱۸۸.....	فیلم ها و نایل ها صوتی.....
۱۸۹.....	فیلم های تولیدی جیش رجال الطریقه النقشبندیه.....
۱۸۹.....	فیلم های تولیدی دانش.....
۱۹۱.....	بیانیه ها.....

مقدمه

داعش و هویت

مسئله جریان‌های افراطی به ویژه داعش امروزه به یکی از مهم‌ترین مسائل روز جهان بدل شده و پرداختن به آن از جنبه‌های مختلف موضوع روز مجامع علمی جهان می‌باشد. به ویژه اینکه گروهی چون داعش در قرن ۲۱ ادعای احیای خلافت اسلامی و مسلمانان را داشته و زمین بازی دوره جدید را نمی‌پذیرد. به نظر نگارنده همه‌ساز اصلی مسئله داعش، مشکله هویت است. مسئله هویت می‌تواند عوامل مختلف را نگاه ما به مسئله داعش را با وجود پراکندگی‌ای که می‌تواند وجود داشته باشد تجمیع کند. از شکل‌گیری هویت‌های مدرن و ایجاد دولت - ملت در منطقه غرب آسیا پس از جنگ جهانی اول و مسائل تاریخی‌ای مثل شکل‌گیری مرزهای جدید گرفته تا ایجاد هویت‌های مجازی و حتی تأثیری که بازی‌های رایانه‌ای در هویت و همذات‌پنداری identification می‌گذارند، همه و همه عوامل جزئی هستند که در مسئله داعش دخیل بوده و به نظر می‌رسد شاه‌بیت همه‌شکن مسئله هویت است. (آزموده، محسن، میراث خار نگاه ضد ارسطویی، ۱۳۹۶: ۱۳۶)^۱ از طرفی به نظر می‌رسد موضوع گروه‌های افراطی در جهان اسلام به‌طور اعم و داعش

۱. مصاحبه با نگارنده در مجله همشهری دیپلماتیک، تهیه و تنظیم: محسن آزموده.

به طور اخص به ویژه از نقطه عزیمت هویتی مسئله‌ای چند عاملی و مولتی فاکتوریال است. به نظر می‌رسد تمام رشته‌های علوم انسانی می‌توانند به فهم این موضوع کمک کنند. در این بین نگاه تاریخی می‌تواند سهم عمده‌ای در فهم داعش داشته باشد. در هر صورت ریشه اندیشه‌ای داعش به عنوان علت بعید به دوره صدر اسلام باز می‌گردد. از سویی اگر درگیری‌های کلامی قرون میانه بیان حدیث گرایان و عقل گرایان را درک نکنیم نخواهیم توانست داعش را به طور کامل فهم کنیم. از طرفی تاریخ معاصر جهان اسلام و پیدایش جریان‌های اسلام گرا در دوره معاصر و همچنین تاریخ شکل‌گیری هویت‌های جدید به ویژه هویت‌های ملی و شکل‌گیری مرزهای بین‌المللی همه و همه عوامل تاریخی‌ای هستند که می‌تواند ما را در فهم این پدیده یاری رسانند.

فلسفه‌دانی نیز می‌تواند کمک شایانی به حل مسئله داعش بکند. درواقع گروه‌های سلفی جهادی و به ویژه داعش میراث خوار نگاه ضد ارسطویی کسانی مثل ابن تیمیه هستند، امری که جذابیت‌های خودش را دارد و به شکلی می‌تواند گونه‌ای عصیان در برابر هژمونی نگاه ارسطویی از سوی حدیث‌گرایی‌ای که به خشویه نزدیک می‌شود را ایجاد آورد. در این بین دانستن فلسفه‌های جدید نیز بی‌شک یاری رسان خواهد بود. قیاسات‌های عمده‌ای می‌توان بین نگاه‌های پست مدرن و نگاه‌های سلفی جهان یافت. به ویژه در مسائلی مثل نقد نگاه مدرن و بر ساخته تلقی کردن هویت‌های جدید مبتنی بر دولت - ملت‌سازی دوره مدرن و مانند آن. علوم اجتماعی و روان‌شناسی نیز می‌تواند سهم عمده‌ای در فهم داعش ایفا کنند، به ویژه در فهم زمینه‌های اجتماعی و روانی اقبال جوانان و دیگر اقشار جوامع به داعش. نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان به خوبی می‌تواند به پس‌نگاه‌های داعش و البته

اراده معطوف به اقناع داعش از رهگذر رسانه نقب بزند و آن را تحلیل کند. اما باید اذعان کرد که بسیاری از نظریات علوم انسانی که برخی از اصول و بنیادهای مدرن را مفروض و بدیهی می‌گیرند در تحلیل داعش الکن خواهند بود، از همین رو برخی معتقدند که برای فهم داعش باید نظام نظریه پردازی را نیز به هم ریخت. در این بین شاید فلسفه هنر یک شاخص باشد به ویژه اینکه آثار تصویری داعش به گونه‌ای هنر سینما را به چالش می‌کشند. در این بین دانش الیات در گرایش‌های مختلف خود از علوم قرآنی گرفته تا علوم حدیث و فقه و اصولی توانایی یکی از مهمترین نقش‌ها را در فهم داعش ایفا کند به ویژه اینکه به سادگی از استنادات داعش در هر صورت به گفتمان دینی است (همان).

مواجهه فرهنگی ما با داعش

می‌توان گفت ما به ویژه در ایران از رنگارنگ‌ترین چند جریان با داعش روبرو شده‌ایم که هر یک از این جریان‌ها ادبیات خودشان را دارا می‌باشند. نخستین جریان که شاید پرنویس‌ترین جریان هم باشد جریانی است که بر اساس قواعد تحلیل سیاست بین‌المللی داعش را تحلیل می‌کند. این نگاه خیلی معمول است و درواقع برای خود داعش و فهم داعش رزش زیادی قائل نیست و چه بسا اساساً پرداختن به جزئیات داعش را وقت تلف کردن تلقی کند. در این نگاه می‌گویند برای فهم داعش باید بینیم آمریکا چکار می‌کند، اسرائیل چکار می‌کند، عربستان چکار می‌کند تا بفهمیم داعش چه خواهد کرد. اینگونه تحلیل معمولاً به تئوری توطئه فرومی‌غلند بلکه گاهی تئوری توطئه را بدیهی فرض می‌کند. البته این نگاه فقط به ایران منحصر نیست بلکه شاید بتوان گفت در جهان عرب نیز این نگاه سیطره دارد هرچند اینجا برخی

قدرت‌های بین‌المللی و منطقه‌ای سازنده داعش تلقی شوند و در جهان عرب چه بسا قدرت‌های بین‌المللی و منطقه‌ای دیگری مد نظر باشند. البته برخی از بهترین کارهایی که درباره داعش صورت گرفته‌اند مثل کتاب عبدالباری عطوان تحلیلگر معروف عرب نیز به این امر پرداخته‌اند (عطوان، ۲۰۱۵).

بریان دیگری که در داعش‌شناسی وجود دارد، جریانی است که داعش را بیشتر در یک فضای تحلیل نظامی تفسیر می‌کند. شاید بتوان گفت بسیاری از کانال‌های سکران، به امروز به این امر می‌پردازند چنین نگاهی دارند.

اما نگاه دیگری وجود دارد که شاید بتوان از آن تحت عنوان نگاه فرهنگی - اجتماعی یاد کرد. این نگاه را هم می‌توان بخش بندی کرد. بخشی از این رویکرد صرفاً کلامی - قضیه نگاه می‌کند و تلاش می‌کند از این منظر آراء سلفیه جهادی و داعش را رد و نفی کند. این جریان هم در ایران فعال است و هم در جهان اسلام و در میان اهل سنت. در ایران نیز عمدتاً در حوزه علمیه می‌توانیم این نگاه را ببینیم.

اما شعبه دیگر نگاه فرهنگی بیشتر سبب دارد از منظری تفهیمی و اجتماعی به داعش نزدیک شود. به این نگاه در کشور ما خالصی کم پرداخته می‌شود هرچند برخی از آکادمیسین‌ها به ویژه متخصصان علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی آن هم با وام گرفتن از آثار غربی به این امر می‌پردازند. به نظر می‌رسد این رویکرد در اروپا و به ویژه فرانسه مورد توجه باشد. درواقع در این رویکرد خود داعش و اعضای آن به‌طور ویژه موضوع تحقیق می‌باشد و بیشتر در مناطقی به این رویکرد پرداخته می‌شود که خطر داعش را خطری جدی در نظر می‌گیرند. در این نگاه به جای اینکه یا از زوایای بسیار دور تحلیل‌های نظام بین‌المللی به داعش نگاه شود یا صرفاً نفی نگاه‌های ایشان مد نظر باشد فهم کنش گر داعشی مد نظر است. این نگاه با توجه به احساس

خطری که در کشور شد به ویژه پس از یورش داعش به مجلس شورای اسلامی کم کم بیشتر مورد توجه قرار گرفت (آزموده، همان). به طور کلی باید گفت که موضوع داعش و گروه‌های سلفی و افراطی امروزه موضوعی پیچیده است که باید از زوایای مختلف به آن نگاه شود.

نگاه این اثر

این اثر اثری است که می‌کند بیشتر از رهگذر آثار تولید شده و منتشر شده توسط خود گروه داعش به تحلیل مسائل آن پردازد، چه بدون توجه به منابع تولیدی این گروه نمی‌توان تحلیل درست از جریان داعش به دست داد، امری که بسیاری از آثاری که در این زمینه نوشته می‌شوند از آن رنج می‌برند. به نظر می‌رسد عدم تکیه بر آثار یک جریان در سنجش آن نمی‌تواند تحقیقی کامل را به همراه داشته باشد. از طرفی این اثر به شش از اینکه دغدغه دادن اطلاعات به مخاطب را داشته باشد، دغدغه فهم یک جریان شگفت در این سال‌ها را در پس خود دارد، از همین رو تلاش می‌کند تا مسائلی را که واضح می‌شمرد یا اینکه از آن‌ها زیاد بحث شده است را به کناری نهاده و بحث‌هایی که به نظرش تازه تر هستند را ارائه دهد. از طرفی این اثر فهم کنش‌های داعش را آن هم از زاویه دید فرهنگی مد نظر دارد و ادعا ندارد که همه چیز را درباره این گروه می‌داند و یا اینکه در این کتاب گردآوری کرده است.